

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація. В доповіді розглянуто роль Конституції України у формуванні системи інформаційної безпеки держави. Визначено, що конституційні норми закріплюють інформаційний суверенітет і пріоритет прав людини, але мають декларативний характер та потребують деталізації через удосконалення конституційно-правового регулювання.

Ключові слова: Конституція України; інформаційна безпека; конституційні засади; інформаційний суверенітет; свобода слова; захист приватного життя.

Abstract. The report examines the role of the Constitution of Ukraine in the formation of the state's information security system. It is determined that constitutional norms enshrine information sovereignty and the priority of human rights, but are declarative in nature and require detailing through the improvement of constitutional and legal regulation.

Keywords: Constitution of Ukraine; information security; constitutional principles; information sovereignty; freedom of speech; protection of privacy.

Вступ

Питання інформаційної безпеки набуває особливої актуальності в умовах збройної агресії проти України та зростання масштабів кіберзагроз у сучасному цифровому середовищі. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, активне використання глобальних мереж і поширення кіберзлочинності зумовлюють підвищення вимог до ефективного правового регулювання інформаційної сфери. За таких умов забезпечення інформаційної безпеки стає невід'ємною складовою національної безпеки держави та одним із ключових напрямів її внутрішньої і зовнішньої політики [1].

Конституція України, будучи Основним Законом держави, визначає фундаментальні засади функціонування системи національної безпеки, зокрема через закріплення пріоритету прав і свобод людини, державного суверенітету та територіальної цілісності. Так, стаття 17 Конституції України встановлює, що захист суверенітету і територіальної цілісності держави, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави [1]. Зазначене положення формує конституційно-правову основу державної політики в інформаційній сфері та зобов'язує органи державної влади інтегрувати питання інформаційної безпеки у процес прийняття управлінських рішень.

Водночас Конституція гарантує громадянам основоположні права і свободи, безпосередньо пов'язані з інформаційною сферою. Зокрема, у статті 34 закріплено право на свободу думки і слова, а також на вільний доступ до інформації. Разом із тим Основний Закон передбачає можливість обмеження цих прав законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку. Аналогічно, стаття 32 Конституції забороняє втручання в особисте і сімейне життя особи та збирання чи поширення конфіденційної інформації без її згоди, за винятком випадків, визначених законом в інтересах національної безпеки та економічного добробуту [1]. Таким чином, конституційні положення забезпечують необхідний баланс між реалізацією інформаційних прав людини та потребою захисту суспільства і держави від інформаційних загроз.

Огляд наукових джерел свідчить, що конституційні засади інформаційної безпеки перебувають на стадії подальшого розвитку, а чинні норми часто мають декларативний характер і потребують конкретизації на рівні галузевого законодавства. Саме тому актуалізується необхідність удосконалення конституційно-правових механізмів регулювання інформаційної сфери з метою формування ефективної, цілісної та стійкої системи інформаційної безпеки держави. Метою цієї доповіді є оцінка

ролі Конституції України у формуванні системи інформаційної безпеки з урахуванням сучасних викликів, визначення закріплених у ній функцій і принципів інформаційної безпеки, а також пошук шляхів їх подальшого розвитку.

Результати дослідження

Науковці відзначають, що правову основу інформаційної безпеки становлять Конституція України, закони України, міжнародні договори [2]. Зокрема, В. В. Шемчук у докторській дисертації підкреслює: у всіх сучасних державах конституція є фундаментом безпекової політики, зокрема щодо інформаційного простору [3]. Аналогічні висновки робить О. І. Зозуля, зазначаючи, що сучасна ситуація вимагає «формування профільного комплексного законодавства на основі конституційних засад і гарантій інформаційної безпеки» [4].

Зasadничою нормою Конституції України, яка покладає на державу обов'язок захищати інформаційну безпеку є стаття 17: захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави [1]. Таким чином, інформаційна безпека законодавчо виокремлена в ряд пріоритетних завдань держави нарівні з економічною безпекою та іншими видами безпеки. Конституційне закріплення цього принципу виражає ідею інформаційного суверенітету України – здатності держави контролювати інформаційний простір на своїй території та протидіяти деструктивному зовнішньому впливу. Згідно з цим, Конституція задає державі та її органам пріоритет захисту інформаційного простору як основу національної безпеки.

Також в Конституції України визначено й низку інших норм, які мають відношення до забезпечення та регулювання в інформаційній сфері, зокрема: стаття 31 – кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; стаття 32 – не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини; стаття 34 – кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Ці конституційні гарантії визначають, що об'єктом захисту системи інформаційної безпеки є і особисті дані, і свобода отримання та поширення інформації. Водночас Конституція прямо дозволяє обмежувати реалізацію цих прав виключно законом у заданих інтересах (нацбезпеки, територіальної цілісності тощо). Такий баланс прав і свобод є одним із конституційних принципів інформаційної політики: пріоритет прав людини поєднується з механізмами їх обмеження заради безпеки держави.

Варта зауважити, що в Конституції України закріплено загальні принципи верховенства права та розподілу влади, які впливають і на сферу інформаційної безпеки. Зокрема, конституційна норма про верховенство права зобов'язує узгоджувати всі «положення» законів і підзаконних актів з Основним Законом. Нині прийнято ряд концепцій та стратегій задля державної інформаційної політики та вирішення питання фрагментарності інформаційного законодавства.

Висновки

Ми приходимо до висновків, що Конституція України відіграє визначальну роль у формуванні системи інформаційної безпеки держави, оскільки задає концептуальні основи, принципи та межі державної діяльності у цій сфері. Основний Закон не лише визначає інформаційну безпеку як одну з найважливіших функцій держави, а й закріплює фундаментальні права і свободи громадян в інформаційній сфері, зокрема: право на таємницю кореспонденції, недоторканність приватного життя, свободу думки і слова та доступ до інформації тощо. Сукупність цих конституційних гарантій формує правові рамки для організації системи захисту інформації, забезпечуючи водночас необхідний баланс між реалізацією інформаційних прав особи та можливістю їх обмеження в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності і громадського порядку.

Водночас, проведене дослідження свідчить, що чинні конституційні положення у сфері інформаційної безпеки мають загальний характер і не містять достатньої деталізації механізмів їх практичної реалізації. Наявні прогалини у конституційно-правовому регулюванні ускладнюють формування єдиної державної інформаційної політики. У сучасних умовах інформаційного

протистояння та зростання кіберзагроз особливої актуальності набуває необхідність нормативного уточнення змісту інформаційних прав громадян, визначення законних інтересів держави в інформаційній сфері та встановлення ефективних механізмів їх захисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : Основний Закон України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.
2. Матеріали наукового семінару «Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики» (21 червня 2019 р., Львів) / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2019. 396 с.
3. Шемчук В. В. Конституційно-правове забезпечення інформаційної безпеки сучасних держав: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. д-ра юрид. наук. Ужгород, 2020. 39 с.
4. Зозуля О. І. Конституційні засади інформаційної безпеки України. Форум права. 2020. № 4 (63). С. 32–44.

Жеглов Максим Сергійович – студент групи 2БС-236, факультет інформаційних технологій та комп’ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, email: maksimzhehlov3@gmail.com

Майданевич Леонід Олександрович – канд. філос. наук, доцент кафедри захисту інформації факультету інформаційних технологій та комп’ютерної інженерії Вінницького національного технічного університету, адвокат (Рада адвокатів Вінницької області), м. Вінниця, email: lmaidanevych@gmail.com

Zhehlov Maksim S. – student of group 2BS - 23B, Faculty of Information Technologies of Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email : valiksavkun298@gmail.com.

Maidanevych Leonid – PhD in Philosophical Sciences, Associated Professor, Department of Information Security, Faculty of Information Technology and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Lawyer, Vinnytsia Bar Council, Vinnytsia, e-mail: lmaidanevych@gmail.com